

АНАЛІЗ РІВНЯ ГУМАННОСТІ СТУДЕНТІВ РІЗНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

У статті висвітлений аналіз системи гуманності, виокремлені критерії та визначено рівні сформованості гуманності студентів класичного університету.

The analysis of the system of humanity, estimation of criteria and levels of formed of humanity of students of classic university, is lighted up in the article.

Актуальність проблеми дослідження обумовлюється сучасними динамічними перетвореннями у соціально-економічній сфері держави, змінами освітніх пріоритетів, гуманізацією і демократизацією навчально-виховного процесу в закладах освіти, посиленням уваги до особистості як активного суб'єкта життєтворчості. Гуманізм як ідея виступає гарантом шанобливого ставлення особистості до культурної спадщини всіх народів, чинником попередження і подолання національних бар'єрів, конфліктів між людьми, досягнення злагоди; виступає як умова реалізації особистісно орієнтованих виховних та навчальних технологій.

Провідним принципом реалізації законодавчих актів, що регулюють становлення і розвиток системи освіти в Україні, є гуманізація. Гуманність – це цінність людини визначається насамперед тим, що вона є найдосконалішою з усіх відомих нам істот. Гуманізм – це система ідей, поглядів на людину як на найвищу цінність, це повага до гідності та розуму людини, її права на земне щастя [4].

Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема рівня сформованості гуманних стосунків у науковій літературі розглядається переважно у таких аспектах: роль спілкування в особистісному становленні особистості (Д.Б.Ельконін, О.Л.Кононко, В.У.Кузьменко, М.І.Лисіна, А.Г.Рузька, Є.В.Суботський); особливості становлення в підлітковому віці ціннісного ставлення до інших (В.О.Павленчик, Т.І.Поніманська, Ю.О.Приходько, Т.О.Репіна); вплив соціальних відносин, що несуть за собою взаємодію дітей підліткового віку (О.В.Запорожець, В.К.Котирло, Г.Д.Кошелева, Я.З.Неверович, Л.П.Стрелкова); специфіка прояву гуманних взаємин студентського віку (Л.В.Артемова, В.К.Котирло, О.О.Смирнова). В той же час значущим залишається питання формування сталих гуманних відносин у позаурочній діяльності молоді. З метою обґрунтування засад виховання гуманістично спрямованої студентської молоді проведено дане дослідження.

Об'єкт дослідження – система гуманності у студентському середовищі.

Предметом дослідження є аналіз рівня гуманності студентів різних спеціальностей вищого навчального закладу.

Мета дослідження – оцінка рівня сформованості гуманності студентів різних спеціальностей вищого навчального закладу.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

1. Здійснити аналіз поняття «гуманність» у психолого-педагогічній літературі.
2. Виокремити критерії та рівні сформованості гуманності студентської молоді.
3. Провести експериментальне дослідження актуального рівня сформованості гуманності студентів різних спеціальностей класичного університету.

Для розв'язання поставлених завдань використовувався комплекс теоретичних, емпіричних і статистичних методів. Констатувальний педагогічний експеримент проведено в 2008-2009 рр. за участі 283 студентів 2 курсу спеціальностей «Соціальна робота», «Екологія» та «Технологічна освіта» Херсонського державного університету з використанням методик «Дослідження рівня емпатії» за А. Меграбяна (36 питань) та «Ціннісні орієнтації» за В.А. Ядовим (36 питань).

За визначенням Н.Клеменюк система гуманності об'єднує: культуру етичного мислення, культуру почуття, культуру поведінки. Поняття «культура етичного мислення» включає здатність до розміркування, процес відображення дійсності в уявленнях, міркуваннях і поняттях. Основними показниками культури почуттів є чуйність, щирість, піклування, доброта, милість, довіра, милосердя, співчуття, любов, благодійність, віра. Основними показниками культури поведінки є повага, делікатність, тактовність, терпимість, толерантність, справедливість, ввічливість [4: 104-108].

Організація роботи з виховання гуманності вимагала чіткого уявлення про критерії та рівні її сформованості. Спираючись на визначення І.С.Кона, доцільно використати у якості критеріїв показники культури поведінки, культури мислення, культури почуттів і емпатії. В контексті нашого дослідження культура етичного мислення – це вміння користуватися етичними знаннями, розрізняти добро і зло в будь-якому вираженні, застосовувати моральні норми до особливостей ситуації, що склалася; культура поведінки характеризується як конкретний образ здійснення в моральній практиці помислів і почуттів, що розкриває їх перетворення в повсякденну норму вчинків, етикету, як рівня відданості правилам, що регламентують форму та манери поведінки особистості при спілкуванні; а культура почуттів характеризує здатність людини до «морального резонансу», тобто почуття, співпереживання тощо[5: 98]. Емпатія, в свою чергу, розглядається нами як властивість, котра проявляється у розумінні внутрішнього світу іншої людини, емоційному залученні у її життя. В діяльності та спілкуванні, і, особливо, у педагогічній діяльності та педагогічному спілкуванні, вихованню емпатійної, співчутливої особистості вчителя важливого значення надавали відомі педагоги. Так, на думку великого українського педагога В.О.Сухомлинського, турбота про благополуччя інших людей – одна із найголовніших рис людини, яка передається в умінні "відчувати душу" іншої людини, у здатності розуміти її душевний стан – одна із найважливіших характеристик особистості. В окресленому ним ідеалі педагога перша і визначальна риса – гуманізм, моральність. Емпатія проявляється у тих емоційних ситуаціях, коли, говорячи словами В.О.Сухомлинського, "людина серцем відчуває найтонші рухи серця іншої людини і відповідає на них власними душевними рухами" [6: 270].

Вирішуючи завдання нашого дослідження, ми визначили рівні сформованості гуманності студентів вищих навчальних закладів, спираючись на обрані критерії. Нами було виділено три рівні: високий, середній та низький.

Так, до високого рівня гуманності віднесені особи, які характеризуються високим рівнем сформованості емпатії, тобто у студентів розвинено співпереживання до оточуючих; вони надали перевагу показникам вихованості, життєрадості, освіти; визначили їх як основні у порядку найбільш значимих цінностей, а серед термінальних цінностей, обраних у порядку значимості пріоритетно названі здоров'я, любов та щаслива сім'я.

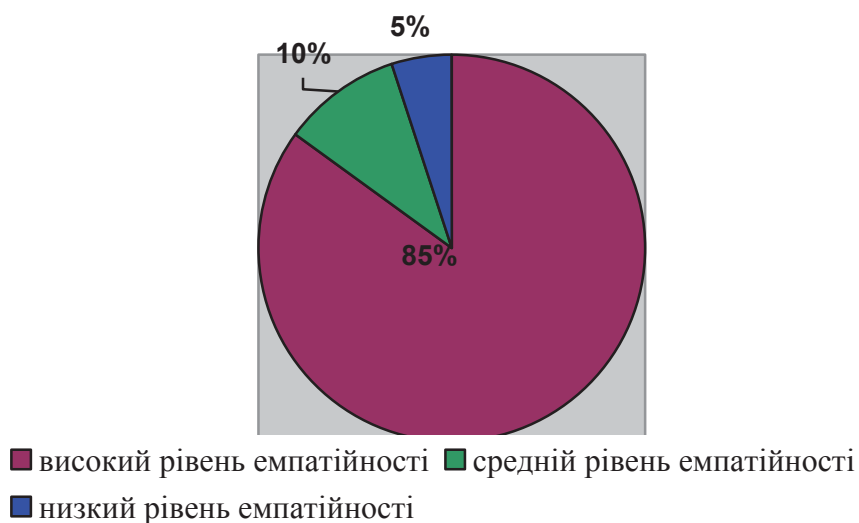
До середнього рівня сформованості гуманних відносин належать студенти, у яких емпатія виявляється у формі співчуття, менше виокремлені термінальні цінності (щаслива сім'я та наявність друзів) та інструментальні цінності (незалежність і життєрадість). До першої п'ятірки вони відносять 1-2 цінності (вихованість і освіта), а інші – до першої десятки (від 6 до 10 місця).

Низький рівень гуманності характеризує студентів, які дистантно ставляться до світу емоцій іншої людини, а інструментальні та термінальні цінності яких віднесені до другої десятки. Зміст деяких основних питань викликав труднощі в цієї групи респондентів.

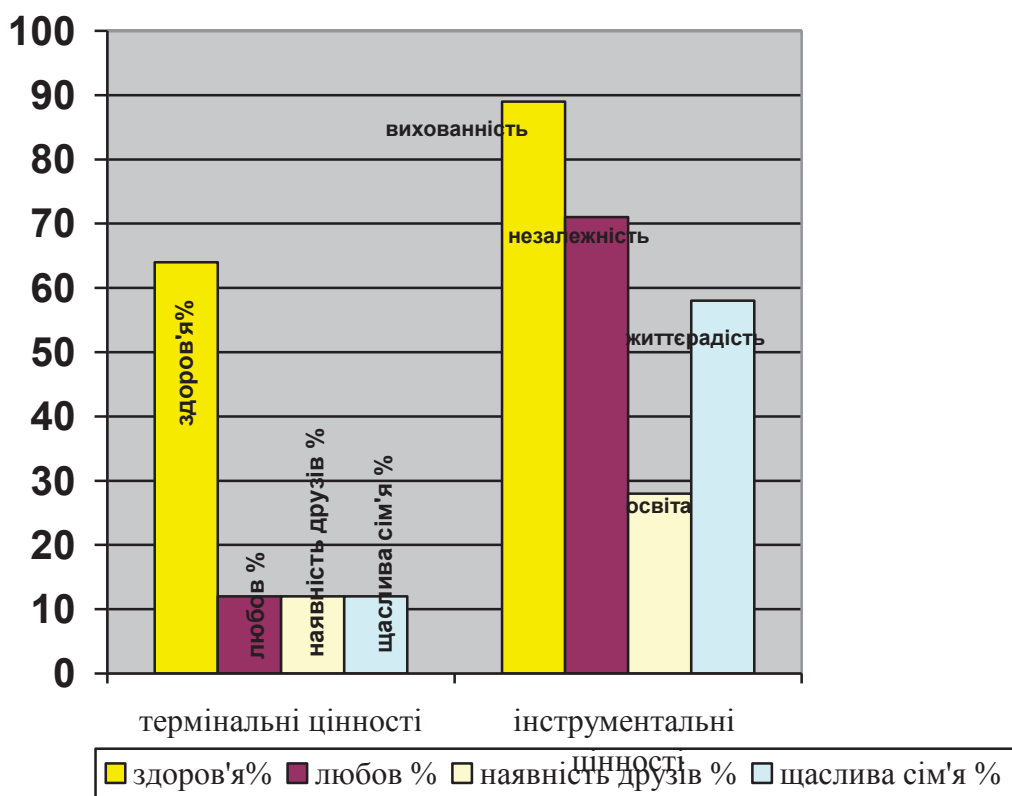
У дослідженні рівня емпатії з'ясовано, що високий рівень превалює у всіх студентів спеціальностей: «Соціальна робота», «Технологічна освіта» та «Екологія».

Ціннісні орієнтації, виступаючи одним із центральних особистісних утворень, виражають свідоме ставлення людини до соціальної дійсності і в цій своїй якості визначають широку мотивацію її поведінки і мають суттєвий вплив на всі сторони її діяльності. Розвиток ціннісних орієнтацій тісно пов'язаний з розвитком спрямованості особистості. Найголовнішими, як вважають, є термінальні цінності – це основні цілі людини, оскільки відображають довгострокову життєву перспективу [3: 120]. Термінальні цінності визначають

сенс життя людини, вказують, що для нього є особливо важливим, значущим, цінним. Саме термінальні цінності співвідносяться зі змістоутворюючими мотивами [3: 115]. Інструментальні цінності ж у свою чергу виступають як засоби досягнення мети, наприклад: акуратність (вміння тримати у порядку свої речі, порядок у справах); вихованість (хороші манери); високий запит (високі вимоги до життя) тощо.

Мал. 1. Дослідження рівня емпатії.

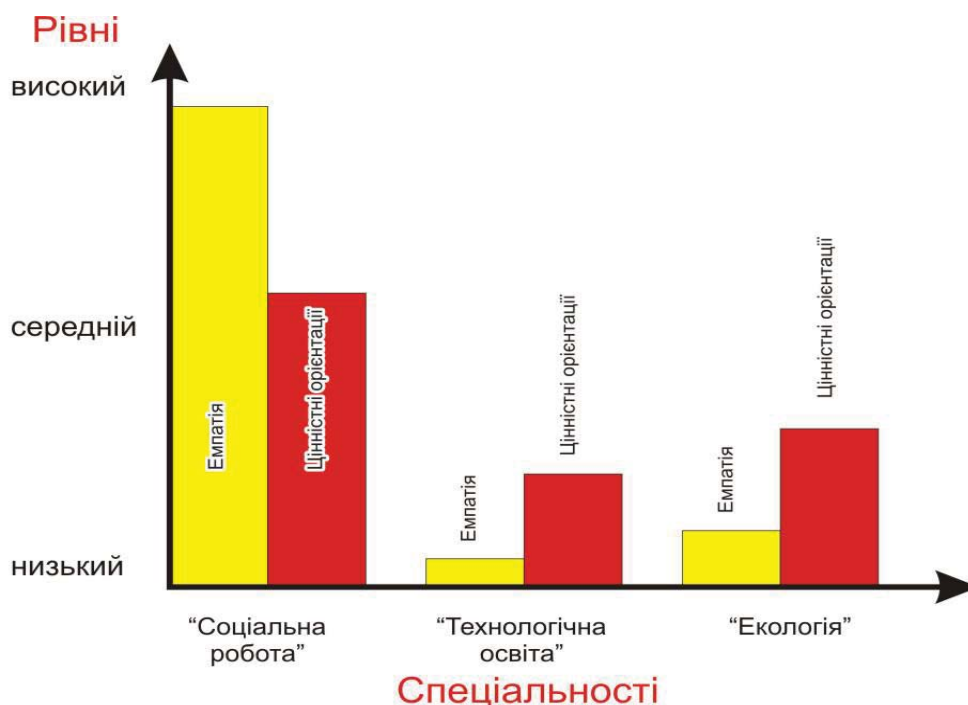

Мал. 2. Структура термінальних та інструментальних цінностей студентів спеціальності «Соціальна робота», «Технологічна освіта», «Екологія», по вертикалі вибір студентів – у відсотках, по горизонталі – структурні елементи термінальних та інструментальних цінностей.

Ми провели методику «Ціннісні орієнтації» та отримали наступні результати. У студентів спеціальності «Екологія» серед термінальних цінностей (41% відповідей) найбільш

значущим є здоров'я, що характеризує їх особисто та специфіку обраної ними професії, не менш важливим ставлення до здоров'я визначили студенти спеціальності «Технологічна освіта» – 24%, а у студентів спеціальності «Соціальна робота» цей вибір складає лише 6%. Суттєвим серед термінальних цінностей був вибір студентами наявності друзів. Так, у студентів спеціальності «Технологічна освіта» цей вибір становить 23%, що свідчить про співдружність на професійному рівні. У студентів спеціальності «Екологія» якість «наявність друзів» стоїть на другому місці після «здоров'я», що свідчить про доброзичливість, доброту та щирість і становить 23%. Про щасливе сімейне життя студенти спеціальності «Технологічна освіта» думають більше, ніж студенти спеціальності «Екологія», у яких цей показник становить 15%. Інструментальні цінності виступають засобами здійснення мотивів у студентів спеціальностей «Екологія», «Соціальна робота» та «Технологічна освіта» і мають певну специфіку. Наприклад, для студентів спеціальності «Технологічна освіта» більше значення має «вихованість» (48%), для студентів спеціальності «Соціальна робота» цей вибір у 14%, а у студентів спеціальності «Екологія» – 27%. В той же час студенти-екологи надали перевагу незалежності – 34% відповідей, студенти спеціальності «Соціальна робота» – 24% відповідей, студенти спеціальності «Технологічна освіта» – 13%. Відношення до освіти як інструментальної цінності у студентів «Технологічна освіта» має більш високу оцінку (15%), ніж у студентів спеціальності «Соціальна робота» (4%) та у студентів спеціальності «Екологія» (9 %).

Відомо, що цінності являють собою вищий рівень людських потреб. Особисті, індивідуальні потреби, якщо їх віднести до суспільної значущості, усвідомлюються особистістю і стають такими цінностями, що регулюють поведінку людини. Між потребою і цінністю – двома головними детермінантами ціннісної орієнтації – існує значна часова й просторова "відстань", на якій відбувається процес, опосередкований соціально-психологічними властивостями особистості, суспільними умовами та іншими чинниками [2: 124].

Мал. 3. Рівні сформованості гуманності студентів класичного вузу.

Отже, у ході експерименту нами отримані результати оцінки рівнів гуманності за обраними критеріями ціннісної орієнтації, які вказують, що у студентів спеціальності «Соціальна робота» культура етичного мислення, культура почуття, культура поведінки, свідчать, що сформованість поняття гуманність існує при наявності знань про зміст складових гуманності: умінні розв'язувати проблеми і завдання, пов'язані із гуманною

діяльністю; умінні обґрунтовано визначати ступінь гуманних вчинків; умінні оперувати словниковим запасом понять, про складові гуманності; здатність до суджень про гуманність; умінні знаходити протилежні поняття до показників гуманності; вмінні знаходити синонімічні поняття до показників гуманності. За результатами отримані наступні висновки.

Висновки. Проведений аналіз теоретичних позицій щодо структурно-змістовних характеристик системи гуманності свідчить про те, що цілісна система гуманності включає культуру етичного мислення, культуру почуттів та культуру поведінки. Більшістю вчених стверджена теза про необхідність виховання гуманності різних верств населення.

Нами виокремлено критерії оцінки гуманності студентської молоді та визначено якісні рівні: високий, середній та низький. Визначено, що на високому рівні сформованості гуманності у студентів розвинене співпереживання до оточуючих; вони надають перевагу кількісним показникам термінальних та інструментальних цінностей; середній рівень пов'язаний з тим, що у студентської молоді емпатія проявляється у формі співчуття, але менше виокремлюються термінальні цінності та інструментальні цінності. На низькому рівні прояв гуманності розкривається у ставленні до іншої людини, яке не засноване на визнанні законності її потреб та інтересів, виявляється у нерозумінні почуттів і думок іншої людини, при цьому спостерігається ненадання моральної підтримки і неготовність сприяти здійсненню незазначених якостей. Результати констатувального експерименту щодо оцінки гуманності, засвідчують, що здатність до співпереживання і високий показник гуманістичних цінностей більш сформований у студентів спеціальності «Соціальна робота».

Отже, результати дослідження дозволяють обґрунтувати програму педагогічного тренінгу щодо формування гуманності студентів класичного вузу.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Андреев А. Л. Культурное пространство студента // Педагогика. – 2003. – №10. – С. 55-65.
2. Бех І. Д. Духовні цінності в розвитку особистості // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 124-129.
3. Леонтьев А. М. Деятельность. Сознание. Личность. Изд. 2. – М.: Политиздат, 1977. – 304 с.
4. Соколов А. В., Щербакова И. О. Ценностные ориентации постсоветского гуманитарного студенчества // Социс. – 2003. – № 1. – С. 115-124.
5. Клименюк Н.В. Гуманізм – як система загальнолюдських цінностей (історичний аспект) // Наукові праці: Науково-методичний журнал. Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ імені Петра Могили, 2006. – Т.46. – Вип.33. – С.104-108.
6. Людина у сфері гуманітарного пізнання. – К.: Український Центр духовної культури. – 1998. – 408 с.
7. Сухомлинский В.А. Рождение гражданина. – М., 1971.
8. Закон України «Про вищу освіту» від 17.01.2002 р. №2984 – III // вища освіта в Україні: корпоративне регулювання / За ред.. А.П. Зайця, В.С. Журавського. – К.: ФОРУМ, 2003. – С.175-231

УДК 371.134:80

О.В. Пахомова

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗМІСТУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ФІЛОЛОГІЧНИХ ДИСЦИПЛІН

У статті розглядаються основні підходи до визначення змісту професійної компетентності майбутніх учителів філологічних дисциплін, досліджується взаємозв'язок і відмінність між ними.